

УДК 378:373.2011.3-51

UDC 378:373.2011.3-51

DOI: [10.31475/ped.dys.2019.27.11](https://doi.org/10.31475/ped.dys.2019.27.11)

ІРИНА ОНИЩУК,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Україна, Кременець, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка, вул. Лицейна, 1)

IRYNA ONYSHCHUK,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

(Ukraine, Kremenets, Kremenets Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy, Litseina str., 1)

ORCID: [0000-0002-1521-0428](https://orcid.org/0000-0002-1521-0428)

**Кількісно-якісний аналіз результатів контрольного етапу
експериментального дослідження розвитку культури самовираження
майбутніх вихователів ЗДО у художній діяльності**

**Quantitative and Qualitative Analysis of Results in Experimental Research on the Control
Stage of Future Educators' Self-Expression in Culture Development of Artistic Activity**

Стаття відображає результати контрольного етапу експериментально-дослідницької роботи з розвитку культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у художній діяльності в концепції інноваційного функціонування закладів вищої освіти. Феномен «культура самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» тлумачиться як особливості (відмінні від інших людей властивості особистості), способи (систематизовану сукупність дій, використаних для досягнення мети), результати (проміжні та кінцеві продукти) самоорганізованої професійної діяльності.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розглядаються структурні компоненти (когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінковий). Визначаються критерії та показники оцінки міри сформованості культури самовираження, роль яких виконують властивості особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти, що відповідають основним векторам педагогічної діяльності (діловому, аксіологічному, комунікативному, перетворювальному та на цій основі визначається типологія сформованості досліджуваного явища.

Оцінка ефективності розробленої моделі розвитку культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у художній діяльності здійснюється за допомогою тих самих діагностичних методик, які були використані у процесі констатувального експеримента.

Увагу зосереджено на отриманих даних контрольного зрізу в експериментальній групі. Здійснюється аналіз якісно-кількісних отриманих результатів, особливо підкреслюється позитивна динаміка – збільшення кількості майбутніх вихователів ЗДО з духовно орієнтованим та особистісним типом культури самовираження у художній діяльності, що дозволяє підтвердити ефективність запропонованої автором моделі розвитку досліджуваного явища.

Ключові слова: *людиноцентризм, педагогічний гуманізм; духовність; творче самовираження; художня діяльність; майбутні вихователі закладів дошкільної освіти, кількісно-якісний аналіз результатів дослідження; формувальний та контрольний експеримент.*

The article reflects the results on the control stage of experimental and research work on future pre-school teachers' self-expression culture development in artistic activity in conception of innovative functioning of higher educational institutions. The phenomenon «future pre-school teachers' self-expression culture» is interpreted as peculiarities (different from others personal characteristics), means (totality of actions used for reaching the aim), results (intermediate and final products) of self-organized professional activity.

In particular, the structural components (cognitive, emotional, and behavioural) are specified on the basis of psychological and pedagogical literature; criteria and indicators of estimation of the formation of the culture of self-expression are singled out; criteria and indicators of estimation of the formation of the culture of self-expression, which are the characteristics of the personality of future specialists in preschool education, are singled out, corresponding to the main vectors of pedagogical activity (business,

acciological, communicative, transformative) and on this basis the typology of the formed phenomenon is determined.

The evaluation of effectiveness of developed model of future pre-school teachers' self-expression culture progress in artistic activity is put into practice by means of the same diagnostic methods which were used during the ascertaining experiment.

Attention is paid to received information of the control poll in the experimental group. The analysis of qualitative and quantitative results is realized, the positive dynamics – increase of quantity of future pre-school teachers with spiritual and personal oriented type of self-expression culture in artistic activity is emphasized which let us confirm the effectiveness of the model of this phenomenon's development proposed by the author.

Key words: *human-centrism, pedagogical humanism, spirituality, creative self-expression, artistic activity, future educator of establishments of preschool education, quantitative and qualitative analysis of the results in the study; forming and control experiment.*

Вступ / Introduction. Людиноцентризм, педагогічний гуманізм – сучасна стратегія діяльності всіх ланок освіти, заснована на системі гуманістичних знань, поглядів, ідей, переконань та зреалізована в освітньому процесі. Характеризуючи роль гуманістичних педагогічних цінностей в процесі підготовки вихователів закладів дошкільної освіти, вчені особливого значення надають цінностям самоприйняття студентської молоді й прийняття особистості дитини дошкільного віку (Бех І., 2003; Зязюн І., 2000; Кононко О., 2017; Кремень В., 2012; Омельченко Е., 2012; Беленька Г. та ін., 2009). Вищезазначене об'єктивує проблему висвітлення теоретико-методологічних засад розвитку культури самовираження як феномену професійно-особистісного зростання майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у художній діяльності.

Мета і завдання / Aim and Tasks. Метою статті є висвітлення результатів контрольного етапу дослідження розвитку культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у художній діяльності. Завдання: проаналізувати якісно-кількісні показники результати контрольного зрізу; визначити ефективність запропонованої авторської моделі розвитку досліджуваного явища; підвести підсумки експериментально-дослідницької діяльності.

Методи / Methods. Для реалізації мети та вирішення поставлених завдань у процесі дослідження були використані такі методи: діагностичні (спостереження, опитування, анкетування); експериментальні (педагогічний експеримент); математична статистика; аналіз та узагальнення.

Результати / Results. Згідно програми дослідження на формуальному етапі експериментальна група студентів навчалася за авторською моделлю (ЕГ), освіта учасників контрольної групи (КГ) здійснювалася за традиційними навчальними програмами. Кількісні показники сформованості у студентів експериментальної та контрольної груп культури самовираження в художній діяльності були отримані на основі обробки результатів виконання ними завдань комбінованого характеру і відповідей на запитання анкет, що застосовувалися на етапі констатації.

Мета контрольного експерименту полягала у визначенні ефективності авторської моделі розвитку в майбутніх вихователів культури самовираження у художній діяльності. Означена мета реалізовувалася через розв'язання наступних завдань:

– використання на контрольному етапі дослідження комплексної діагностичної методики, яка була аналогічною використаній у констатувальному експерименті (опитування, проєктивні методи, творчі завдання та спостереження за культурою самовираження студентської молоді у процесі художньої діяльності).

– здійснення якісно-кількісного аналізу результатів контрольного етапу дослідження у ЕГ і КГ, що дозволить оцінити ефективність використаної у формуальному експерименті моделі оптимізації освітнього процесу, спрямованої на розвиток в майбутніх вихователів ЗДО культури самовираження у художній діяльності.

У контрольному експерименті взяли участь ті самі 240 досліджуваних експериментальної групи, що й на констатувальному етапі.

На нашу думку, показовим виявилось те, що після упровадження у педагогічну практику закладів вищої освіти розробленої нами моделі розвитку в майбутніх вихователів культури самовираження в художній діяльності не виявлено жодного студента, який у процесі опитування виявився нездатним відповісти на запропоновані запитання анкети. Це, зокрема, проявилось на етапі контрольного зрізу під час визначення майбутніми вихователями експериментальної групи змісту та сутності поняття «культури самовираження у художній діяльності». Встановлено, що завдяки ефективній організації формуального експерименту суттєво зросла кількість тих (понад 70 %), хто у вираженні свого «Я» визнав особливу роль творчої уяви, проявів креативності та

об'єктивацію природного потенціалу. Показово, що у контрольному експерименті значно, а саме в чотири рази зменшилася порівняно з констатувальним кількість досліджуваних, які орієнтувалися на дотримання норм та вимог у різних видах художньої діяльності. Опитуванні пояснювали свої відповіді тим, що «унормованість», «стереотипність», «звичність» обмежує їхню творчу активність, свободу думки, вільне фантазування, прояви індивідуальності.

Відповіді майбутніх фахівців дошкільної освіти на констатувальному та контрольному етапах на запитання стосовно того, на що впливає культура самовираження, засвідчили таке: після формувального експерименту пріоритет надали процесам самопізнання, саморозвитку та самовдосконалення (кількість респондентів понад 62 %). Досліджувані також визначали позитивні чинники впливу на культурне самовираження у художній діяльності, а саме: на думку 62,5 % респондентів, на досліджуване явище позитивно впливають творча атмосфера у ЗВО, організація воркшопів, мистецьких гуртків, конкурсів, студій тощо. Майже третина опитаних студентів (ЕГ) засвідчили, що важливу роль відіграє наявність інтересу до художньої діяльності та володіння відповідними технологіями якісного її виконання.

Отже, формування у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти життєдайної «Я-концепції», адекватної самооцінки, довіри власним здатностям й можливостям, суттєво привернуло їхню увагу до ролі в становленні власної особистості внутрішніх чинників, актуалізував здатність розраховувати на свої сили та необхідність відстоювати та аргументувати власні міркування, судження та прийняття рішення.

З'ясувалося, що до найважливіших проявів самовираження майбутнього вихователя понад половини (52,5 %) досліджуваних віднесли творчий підхід до розвитку у дошкільників художніх здібностей, знань та умінь. Водночас 22,5 % опитаних вказали на важливу роль професійних якостей і умінь, зокрема любові та уваги до дітей, самовладання, володіння інноваційними художніми технологіями. До пріоритетних проявів культури вихователя ЗДО студенти віднесли інтелігентність – здатність сприймати та розуміти іншого, виявляти до нього повагу, привітність, чутливість, готовність допомогти, толерантність. В цілому кількість означених вище відповідей зросла на 10 %.

Прояви самовираження вихователя закладу дошкільної освіти, які є неприйнятними, респонденти назвали (перелік подається у порядку зменшення кількості прибічників) такі як: тиск на дитину (емоційний та фізичний); несправедливе та байдуже ставлення до неї. Кількість тих, хто акцентував на них увагу, на етапі контролю становить на 10% більше, ніж на етапі констатації.

Також нас цікавило, які зміни відбулися у визначенні несприятливих умов розвитку досліджуваного явища. Отож, після проведення формувального експерименту зменшилася кількість вказівок респондентів на визначальну роль в розвитку культури самовираження зовнішніх умов, зокрема недобррозичливості оточення, недостатнього матеріально-технічного оснащення освітнього процесу та браку часу. Кількість студентів, які надавали їм пріоритетного значення зменшилася на етапі контролю на 12 %. Також виявилися порівняльні дані констатувального та контрольного експериментів самооцінних суджень майбутніх вихователів щодо визначення рівня розвитку в них культури самовираження у художній діяльності. З'ясувалося, що з п'яти запропонованих запитанням варіантів відповіді на етапі контролю досліджувані обрали лише три, схилившись до оцінок «достатній» (54 %), «оптимальний» (30,5 %) та «високий» (15,5 %).

За результатами контрольного зрізу експериментального дослідження розвитку культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у художній діяльності можна зробити певні узагальнення, а саме:

- ЕГ не виявлено досліджуваних, які б не відповіли на запитання запропонованої анкети;
- відповіді майбутніх вихователів набули більшої визначеності, чіткості, аргументованості;
- суттєво зросла увага студентської молоді до свого «Я», до себе як особистості та індивідуальності;
- акценти відповідей змістилися з дотримання норм і вимог на можливість виявляти творчу ініціативу, продукувати оригінальні ідеї, креативність.

На основі вищезазначеного можна зробити такі висновки:

1. Упроваджена на етапі формування модель розвитку досліджуваного явища позитивно сприяла переорієнтації студентської молоді із зовнішніх чинників на внутрішні, посилила увагу до розвитку самосвідомості та життєдайного самоставлення.

2. Особливої значущості набуло уміння майбутнього вихователя реалізовувати творчий та індивідуальний підходи до ефективної організації художнього-творчого процесу в закладі дошкільної освіти.

3. У студентів сформувався інтерес до таких моральних якостей майбутнього педагога, як рефлексія – уміння аналізувати та об'єктивно оцінювати свої чесноти та недоліки, саморегулювати емоційний стан та поведінку, виявляти зацікавлене ставлення до прогресивного розвитку дітей.

4. Відбулося збагачення знань досліджуваних щодо змісту та сутності понять «культура» і «самовираження»; розширилися уявлення про важливість довіри власним можливостям та здатності діяти самостійно.

Динаміку кількісно-якісних показників результатів експериментального дослідження на констатувальному та контрольному етапі відображено у табл. 1.

Таблиця 1

Кількісно-якісні показники результату дослідження розвитку культури самовираження майбутніх вихователів ЗДО у художній діяльності (констатувальний та контрольний етап експерименту)

Тип сформованості досліджуваного явища	Констатувальний етап (КГ)	Контрольний етап (КГ)	Динаміка	Констатувальний етап (ЕГ)	Контрольний етап (ЕГ)	Динаміка
Духовно-орієнтований	2,5%	2%	-0,5%	2,5%	10%	+7,5%
Особистісний	12,5%	13%	-0,5%	10%	23,3%	+13,3%
Суб'єктний	28%	27%	-1%	27,5%	36,7%	+9,2%
Базовий	50%	50,9%	-0,5%	52,5%	30%	-22,5%
Деструктивний	7,1%	7%	-0,1%	7,5%	0%	-7,5%

Внаслідок упровадження у педагогічну практику авторської моделі розвитку культури самовираження у художній діяльності кількість представників *духовно-орієнтованого типу* експериментальної групи зросла на 7,5 %, в той час, як у контрольній суттєвих змін показників не відбулося. Як зазначають порівняльні дані, завдяки спеціально організованій системі формування в ЕГ на 13,3 % зросла кількість студентів, віднесених до *особистісного типу* розвитку культури самовираження у художній діяльності. Динаміка змін у КГ групі за цими показниками виявилася значно нижчою за експериментальну. Це дає підстави стверджувати, що розроблена нами модель оптимізації освітнього процесу виявилася ефективнішою за традиційну.

Аналіз даних констатувального та контрольного експериментів засвідчив певне зростання в ЕГ кількості досліджуваних з *суб'єктивним типом* самовираження. Таких студентів виявилось 36,7 %, на 9,2 % більше, ніж на етапі констатації. Динаміки змін у показниках культурного самовираження у художній діяльності в КГ за традиційної системи освіти не відбулося. Встановлено, що внаслідок спеціально організованої системи формування певні зміни відбулися і в кількісному складі представників *базового типу* культури самовираження у художній діяльності. Динаміка змін в експериментальній та контрольній групах виявилася суттєво різною. Так, чисельність представників *базового типу* в ЕГ зменшилася на 22,5 % (майже на чверть від загальної кількості студентів), а у КГ – на лише 0,5 %.

Порівняння показників культури самовираження студентів *деструктивного типу* експериментальної та контрольної груп дозволяє зробити такі висновки – завдяки упровадженню в педагогічну практику авторської моделі розвитку у студентської молоді культури самовираження у художній діяльності на етапі контролю в ЕГ не було виявлено жодного студента з *деструктивним типом*. Відмінні дані отримано по КГ: кількісний склад представників означеного типу майже не змінився (студенти продовжували поводитися імпульсивно, неорганізовано, орієнтувалися не на досягнення успіху, а на уникнення неспіху, були недовірливі до інших та власних можливостей, задовольнялися мінімальними результатами, губилися під час зустрічі з труднощами, дотримувалися елементарних зовнішніх вимог, уникали необхідності виражати себе, проявляти творчість).

Внаслідок упровадження на етапі формування авторської моделі розвитку в майбутніх вихователів ЗДО культури самовираження у художній діяльності кількість досліджуваних з *духовно орієнтованим, особистісним та суб'єктивним типами* становить 70% від усього складу експериментальної групи у порівнянні з 40% на початку дослідницької роботи. Таким чином, отримані результати переконливо демонструють ефективність використаної у формуальному експерименті запропонованої нами системи педагогічних умов, форм, засобів, методів та прийомів розвитку культури самовираження майбутніх вихователів ЗДО.

Обговорення / Discussion. Для нашого наукового дослідження суттєвий інтерес становлять наукові напрацювання підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти О. Артемової (2008),

А. Богуш (2012), Г. Беленької (2012), І. Дичківської (2018), Л. Зданевич (2014), О. Листопада (2017), І. Луценко (2013), В. Ляпунової (2017), С. Нечай (2016), Т. Танько (2004) та ін.

У власному дослідженні ми виходили з розуміння, що проблема розвитку особистості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є надзвичайно актуальною, адже обумовлена нагальною потребою суспільства у висококваліфікованих фахівцях, запровадженням в освітній процес новітніх педагогічних технологій та необхідністю налагодження ефективної взаємодії особистості в різних сферах життєдіяльності.

Як зазначають науковці, рівень культури студентської молоді значною мірою визначає успішність задоволення ним своїх основних особистісних та професійних потреб, реалізації природного потенціалу, творчості та вираження свого «Я» (Кононко О., 2017; Омельченко Є., 2012). Розробляючи модель оптимізації процесу розвитку в майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти культури самовираження у художній діяльності, ми керувалися необхідністю створення середовища, сприятливого для становлення *індивідуальної культури*, оскільки цей феномен, за висловами Є. Омельченко, відображає особливості *самоорганізованої діяльності* особистості, яка базується на її самосвідомості, характері, досвіді, системі цінностей особистості (Омельченко Є., 2012).

Саме тому, на етапі формування у процесі різних видів самостійної художньої діяльності досліджувані опановували умінням презентувати іншим те, що є значущим і цінним для них самих, тобто самовиражатися в її процесі та результатах. Отож, в закладах вищої освіти, які здійснюють підготовку вихователів закладів дошкільної освіти необхідно створювати сприятливі умови для актуалізації їхнього природного потенціалу, спрямовувати зусилля на вияв майбутніми фахівцями сутнісних сил, зокрема у різних видах художньої діяльності.

Висновки / Conclusions. Зазначені вище позитивні зміни відбулися завдяки розвитку на етапі формування життєдайної «Я-концепції», позитивного емоційно-ціннісного самоставлення; посилення ролі особистісної та соціальної мотивації досліджуваних, збагачення репертуару налагодження їхніх стосунків та використовуваних під час самопрезентації інструментарію; продуктивному конструюванню змісту художньої освіти на засадах інтегрованого підходу, забезпечення балансу індивідуальних та колективних форм роботи із майбутніми вихователями ЗДО.

Список використаних джерел і літератури:

Бех, І. Д. (2003). Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. В Бех І. Д. *Виховання особистості*. Київ: Либідь [in Ukrainian].

Беленька, Г. В., Богінч, О. Л., Борисова, З. Н., та ін. (Ред.). (2009). *Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці*: [моногр.]. Київ: вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова [in Ukrainian].

Зязюн, І. А. (2000). Концептуальні засади теорії освіти в Україні. *Педагогіка і психологія професійної освіти, 1*, 11–24 [in Ukrainian].

Кононко, О. Л. (2017). Культура самовираження майбутніх педагогів як особистісний феномен. *Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (с. 13–18). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота» [in Ukrainian].

Кремень, В. Г. (2012). Духовність і культура суспільства визначаються розвитком освіти. В Кремень В., Левовицький Т., Нікіторович Є., Сисоєва С. (Ред.). *Освіта у полікультурних суспільствах*. (с. 45–55). Бялосток: Вища педагогічна школа СПВ [in Ukrainian].

Омельченко, Е. А. (2012). Самовыражение и культура самовыражения педагогов и студентов педагогических ВУЗов. *Теория и практика образования в современном мире: материалы II междунар. науч. конф.* (с. 11–14). Санкт-Петербург: Реноме [in Russian].

References:

Bekh, I. D. (2003). *Osobystisno oriientovanyi pidkhid: naukovo-praktychni zasady [Personally Oriented Approach: Scientific and Practical Basics]*. In Bekh I. D. *Vykhovannia osobystosti [Personal Education]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

Bielienska, H. V., Bohinich, O. L., Borysova, Z. N., & et al. (Eds.) (2009). *Pidhotovka vykhovatelii do rozvytku osobystosti dytyny v doshkilnomu vitsi [Preparing the Caregiver for the Development of the Child's Personality at Preschool Age]*: [monograph]. Kyiv: vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova [in Ukrainian].

Ziaziun, I. A. (2000). Kontseptualni zasady teorii osvity v Ukraini [Conceptual Foundations of the Theory of Education in Ukraine]. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity – Pedagogy and Psychology of Vocational Education, 1*, 11–24 [in Ukrainian].

Kononko, O. L. (2017). Kultura samovyrazhennia maibutnix pedahohiv yak osobystisnyi fenomen [The Culture of Self-Expression of Future Teachers as a Personal Phenomenon]. *Psykholohiia ta pedahohika: neobkhdnist vplyvu nauky na rozvytok praktyky v Ukraini – Psychology and pedagogy: the Need for Science to Influence the Development of Practice in Ukraine*: Proceedings of the International Conference. (pp. 13–18). Lviv: HO «Lvivska pedahohichna spilnota» [in Ukrainian].

Kremen, V. H. (2012). Dukhovnist i kultura suspilstva vyznachaiutsia rozvytkom osvity [The Spirituality and Culture of Society are Determined by the Development of Education]. In Kremen V., Levovytskyi T., Nikitorovych Ye., Sysoyeva S. (Eds). *Osvita u polikulturnykh suspilstvakh – Education in Policultural Societies*. (pp. 45–55). Bialostok: Vyscha pedahohichna shkola SPV [in Ukrainian].

Omelchenko, E. A. (2012). Samovy'razheniye i kul'tura samovy'razheniya pedagogov i studentov pedagogicheskyykh VUZov [Self-Expression and Culture of Self-Expression of Teachers and Students of Pedagogical Universities]. *Teoriia i praktika obrazovaniia v sovremennom mire – Theory and Practice of Education in the Modern World: Proceedings of the II International Conference*. (pp. 11–14). Saint-Petersburg: Renome [in Russian].

Дата надходження статті: «16» жовтня 2019 р.

Стаття прийнята до друку: «28» листопада 2019 р.

Онищук Ирина – доцент кафедри теорії і методики дошкільної та початкової освіти Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка, кандидат педагогічних наук, доцент

Onyshchuk Iryna – Assistant Professor of the Department of Theory and Methods of Preschool and Primary Education of the Kremenets Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Цитуйте цю статтю як:

Онищук, І. (2019). Кількісно-якісний аналіз результатів контрольного етапу експериментального дослідження розвитку культури самовираження майбутніх вихователів ЗДО у художній діяльності. *Педагогічний дискурс*, 27, 96–101. [doi: 10.31475/ped.dvs.2019.27.11](https://doi.org/10.31475/ped.dvs.2019.27.11).

Cite this article as:

Onyshchuk, I. (2019). Quantitative and Qualitative Analysis of Results in Experimental Research on the Control Stage of Future Educators' Self-Expression in Culture Development of Artistic Activity. *Pedagogical Discourse*, 27, 96–101. [doi: 10.31475/ped.dvs.2019.27.11](https://doi.org/10.31475/ped.dvs.2019.27.11).